

+

Voordracht bij de 48ste Dies Natalis van het Groot-seminarie Rolduc

Rolduc 8 december 2022

“Geopenbaard aan kleinen”. Moet pastoraal slagen?

Geopenbaard aan kleinen: dat is een vaststelling. *Moet pastoraal slagen?*: dat is een vraag. Maar het antwoord op die vraag, *Moet pastoraal slagen?*, ligt opgesloten in de vaststelling, *Geopenbaard aan kleinen*.

Het is al zestig jaar geleden dat de Katholieke Kerk zich bevond in de allereerste weken van het Tweede Vaticaanse Concilie. Acht en veertig jaar geleden stichtte Mgr. Gijsen het Grootseminarie Rolduc. Sindsdien is er heel wat water gestroomd door de Rijn, maar ook door de Tiber, de Roer, de Worms. De context van onze pastoraal is in deze jaren grondig veranderd: politiek, sociaal, religieus, kerkelijk. Om aan die nieuwe situatie het hoofd te bieden wordt er hard gewerkt aan parochievernieuwing, aan herstructurering, aan vorming van federaties, trainingen, cursussen, enz. De methode van onze pastoraal, beseft iedereen, moet steeds weer worden aangepast. Het oude woord in steeds nieuwe vormen. Maar hoe staat het met onszelf die dit woord spreken? Hoe zijn wij pastor in een samenleving die niet op ons woord zit te wachten? Hoe kan ons hart open en kwetsbaar blijven bij weerstand of onverschilligheid? Hoe blijven wij overeind, en blijmoedig overeind?

Wenden wij ons met onze vragen tot *de aanvoerder en voltooiër van ons geloof* (Hb 12:1), de Heer zelf. *Aan het begin van het christen-zijn staat niet een ethische beslissing of hoogstaand idee, maar de ontmoeting met een gebeurtenis, met een Persoon, die ons leven een nieuwe horizon en daarmee de beslissende richting geeft* (Evangeliï Gaudium n.5). Sint Mattheus vertelt in zijn evangelie over een kritisch moment in Jezus' zending. De eerste wonderen zijn gedaan, de leerlingen zijn uitgezonden om de komst van het Rijk Gods af te kondigen. Maar Jezus ziet de vijandschap en de teleurstelling om Zich heen toenemen.

Op dat punt gekomen, beklagt Jezus zich niet bij Zijn Vader, maar Hij prijst Hem met woorden van dank en vreugde. Terwijl Zijn pastoraal dreigt te mislukken, Jezus dankt Zijn Vader. Hij jubelt het uit in de Heilige Geest: *Ik prijs u, Vader, Heer van hemel en aarde, omdat U deze dingen verborgen gehouden hebt voor wijzen en verstandigen, maar ze hebt geopenbaard aan kinderen. Ja, Vader, zo heeft U het behaagd* (Mt 11:25; vgl. Lc 10:21). Zijn prediking had geen gehoor gevonden *bij wijzen en verstandigen*. Zijn opzet was niet geslaagd. Toch *jubelde Hij het uit in de Heilige Geest, dankbaar en gelukkig*. Een herder die niet gelukt is en toch gelukkig is. Die Zijn Vader kon danken. Waar was Zijn Hart dat Hij dat kon? Wat bezielde Hem in Zijn pastorale werk?

In de brief aan de christenen van Filippi haalt Sint Paulus een lied aan, dat waarschijnlijk al vóór hem in de liturgie werd gezongen. *Hij die bestond in goddelijke majesteit heeft zich niet willen vastklampen aan de gelijkheid met God. Hij heeft zichzelf ontledigd en het bestaan van een slaaf op zich genomen, Hij is aan de mensen gelijk geworden. En als mens verschenen heeft Hij zich vernederd door gehoorzaam te worden tot de dood, tot de dood aan een kruis. Daarom heeft God Hem hoog verheven en Hem de Naam verleend die boven alle namen is, opdat bij het noemen van Zijn naam, zich iedere knie zou buigen in de hemel, op aarde en onder de aarde; en iedere tong zou belijden, tot eer van God de Vader, Jezus Christus is de Heer.* (Fil 2:6-11). Sint Paulus leidt overigens dat citaat in met de woorden: *Die gezindheid moet onder U heersen welke was in Christus Jezus.*

Het is alsof deze liturgische hymne Jezus' eigen pastorale weg weergeeft. Wij zien twee opeenvolgende bewegingen. Er is een beweging naar de mensen toe en er is een beweging naar de Vader toe. Jezus' pastoraal is zowel een gaan naar de mensen als een gaan naar de Vader. In Zijn pastorale werk vormen de twee één geheel. Er is een afdaling naar de mensen, tot in de dood. En er is een opgang naar de Vader, tot in de heerlijkheid. Technisch gezegd: er is een "kenosis"-ontleding, en een "hypsoisis"-verheffing. De neergaande en de opgaande beweging hangen onverbrekkelijk samen.

Beschouwen wij deze twee bewegingen wat nader. Wat hebben zij ons te zeggen, die zijn uitgezonden een herderlijke taak te vervullen? Niet alleen

bisschoppen, priesters, diakens, priesterstudenten, maar ook iedere christen. Zijn wij niet allemaal als leden van de Kerk wezenlijk missionair?

Beginnen wij met de eerste beweging, Jezus' komst naar de mensen, vv. 6-8. Die verloopt in drie stappen. Het begint erbij dat Jezus afziet van wat en van wie Hij van eeuwigheid is, Zoon van God, gelijk aan de Vader. *Hij die bestond in goddelijke majesteit heeft zich niet willen vastklampen aan de gelijkheid met God.* Hij geeft alle voorrechten op, die Hem als Zoon van God zouden kunnen toekomen, zonder zich op iets te laten voorstaan. De Wijsheid in persoon ontdoet zich van Zijn wijsheid. Hij maakt Zich leeg van Zichzelf. Hij wilde niets uit of voor Zichzelf hebben.

Dat is voor ons meteen al praktisch, ik zou bijna zeggen: huiveringwekkend praktisch. Uitgangspunt van elk pastoraal werk is het verlaten van alles wat tot nu toe zekerheid en houvast geboden heeft. Opgeven van het bestaande. *Hoewel Hij rijk was, heeft Hij zich volstrekt arm gemaakt (2Kor 8:9).* Loslaten van comfort en standing, achting en ereplaats. Geen zelfbevestiging meer, geen veiligheid meer. Zowel in het privé leven als in het sociale en kerkelijke leven afscheid durven nemen van oude gewoonten en dierbare gebruiken, hoe mooi ook. Laten wij ons door geen gehechtheid hinderen in beweging te komen. Niets zou ons mogen vasthouden, wij zouden niets van onszelf mogen vasthouden, wij zouden vrij moeten worden om naar de mensen op weg te gaan. En ook naar elkaar als deelgenoten in de ene zending op weg te gaan. Daarmee begint het.

Dan doet Jezus een tweede stap: Hij is gekomen om niets anders dan om mens met de mensen te zijn. *Hij is aan de mensen gelijk geworden. Om in alles aan ons gelijk te worden, uitgezonderd in de zonde (Hb 4:14).* Herder-zijn is solidair worden. Pastoraal is eerder een vorm van zijn dan een vorm van doen, en al helemaal niet een vorm van hebben. Jezus' boodschap was Hij zelf, Zijn aanwezigheid als Zoon van de Vader, Zijn nabijheid, eenvoudig en onvoorwaardelijk ten einde toe. *Dit is Mijn Lichaam voor U.* Hier ligt een groot geheim: Gods oneindige grootheid heeft zich willen en kunnen uitdrukken in de kleinheid, in de weerloze armoede van een mens. Geen moeilijke woorden,

enkel nog aanwezigheid, simpele gebaren en vergelijkingen, die door alle mensen met een eenvoudig hart konden worden begrepen. Jezus had geen ander pastoraal doel voor ogen dan om onder de mensen het beeld te zijn van Zijn Vader. *Emmanuel. Laat de kinderen tot Mij komen* (Lc 18:16). Hij kon door de kleinen worden begrepen. Hij kon zelfs alleen maar door de kleinen worden begrepen. *Ja, Vader, zo heeft het U behaagd.* Jezus werd mens met de mensen om er vanuit de Vader onvoorwaardelijk voor hen te zijn. Niet met het gewicht van Zijn goddelijke majesteit, maar als *de zoon van de timmerman* (Mt 13:55). Dat is pastoraal met handen zo leeg dat zij door een ander kunnen worden gevuld. *Het Woord dat Ik tot U spreek, is niet van Mij maar van de Vader die Mij zond* (Joh 14:24).

En dat brengt ons bij de derde stap: Jezus verricht Zijn pastoraal niet uit zichzelf, maar vanuit de Vader. *En als mens verschenen heeft Hij zich vernederd door gehoorzaam te worden tot de dood, tot de dood aan een kruis.* Hij is Herder op de manier die de Vader voor Hem bestemd heeft. In gehoorzaamheid aan Zijn Vader. *Uw wil geschiede op aarde zoals in de hemel.* Ten einde toe. Hij heeft geen eigen plannen. Hij vervult Zijn herderlijke zending overeenkomstig wat Hij hoorde en zag bij Zijn Vader. Ook als dat voor menselijke maatstaven de mislukking van Zijn werk betekende. *Hij werd gehoorzaam tot de dood aan een kruis.* Hij slaagde er niet in een gemeenschap rond Zich te verzamelen. Zijn woorden en werken konden de mensen niet overtuigen. Zijn pastoraal eindigde in een fiasco. Zelfs in een schandelijk en smadelijk fiasco. Jezus was blijkbaar niet aan het slagen van Zijn eigen plannen gehecht. Anders had Hij Zijn gezag wel getoond in *legioenen engelen* (Mt 26:53) of door *van het kruis af te komen* (Mt 27:42). Zijn pastoraal is gekenmerkt door kinderlijk vertrouwen op en overgave aan Hem die Hem zond, ten einde toe.

En dan komt onze vraag: Moet pastoraal slagen? Wat is daarin de plaats van ons Godsvertrouwen, van gehoorzaamheid en van overgave? Wij worden gezonden om Gods Woord te verkondigen in deze wereld, zoals deze nu is. Door ons nodigt *de onzichtbare God uit de overvloed van Zijn liefde de mensen van vandaag uit, in de concrete omstandigheden van onze wereld, met alles wat daarin sinds 50, 60 jaar veranderd is, Hij nodigt hen uit tot de gemeenschap met*

Hem om hen daarin op te nemen (cf. Dei Verbum n. 2). De beweging van onze verkondiging moet – overeenkomstig Fil 2 - vóór alles “kenotisch” zijn, zelf-ontledigend, afdalend uit pure liefde. Jezelf weggeven uit liefde tot de armen en de kleinen die wij allemaal zijn. Kleinheid en armoede: dat is de eerste en belangrijkste stap van de pastoraal, niet een faciliterende toevoeging achteraf. Wij komen naar de mensen met lege handen. Daarvoor hoeven wij ons niet te schamen. Als die handen maar gevuld zijn met Jezus’ aanwezigheid. Wanneer het wezen van God zich vooral in de armoede en machteloosheid heeft geopenbaard, dan is armoede en onmacht ook voor ons de plaats en de vorm van de verkondiging. Wij hebben ten diepste niets te bieden, ook niet na jaren van studie en levenservaring, ook niet na welke wijding of aanstelling dan ook. Wij hebben vanuit onszelf niets te bieden dan de nabijheid van Jezus in onze armoede. Dat maakt ons gelukkig. Onze boodschap is niet de theologie of de filosofie, maar Jezus Christus levend in ons. *Wij verkondigen niet onszelf, maar Jezus Christus als de Heer* (2Kor 4:5), zelfs *als de gekruisigde Heer* (1Kor 2:2).

Gods almacht heeft zich door Jezus’ leven uitgedrukt in machteloosheid. Zou het voor ons anders kunnen zijn dan voor Jezus zelf? *De leerling staat niet boven zijn Heer* (Mt 10:24). Pastoraat is er niet voor de bijval en de bewondering. Succes behoort niet tot de woordenschat van het Evangelie. Maar is daarom de pastoraal mislukt?

Jezus kwam met het woord van de Vader die Hem zond. Zo komt een verkondiger met het woord van Jezus. Hij heeft een woord te brengen, *niet als een woord van mensen*, wijs, geleerd, om naar op te zien, om te worden geprezen, *maar als wat het waarachtig is: woord van God* (1Tess 2:13). *Niets anders meer willen weten dan Jezus en Zijn Kruis* (vgl. 1Kor 2:2). Elk ander houvast loslaten, ons aan geen andere kennis en ervaring meer vastklampen, vrij zijn voor wat Hij ons hier en nu te doen geeft, groot of klein. Wijzelf hoeven niet te slagen. Wij hoeven slechts te getuigen, met liefde te getuigen en als gelukkige mensen te getuigen. Maar dat is geen vrijbrief tot luchthartigheid. Dat vraagt harde arbeid. Dat is topsport. Onbaatzuchtig en “zaveloos” herder zijn, gaat niet zonder grote offers. In onze eigen levenswijze allereerst, je moet er veel voor prijsgeven. Ons hart moet zo vrij worden dat het kan zeggen: *Ja, Vader, zo*

heeft het U behaagd. Uw wil geschiede. Ook al gaat het ten koste van mijn leven. En tot de mensen: *Dit is mijn lichaam, mijn leven, voor U.*

Dit waren de drie stappen van de eerste beweging. Met Jezus' kruisdood zou Zijn pastorale weg ten einde kunnen lijken. Maar er volgt nog een tweede beweging, Fil 2:9-11. *Daarom heeft God Hem hoog verheven en Hem de Naam verleend die boven alle namen is, opdat bij het noemen van Zijn naam, zich iedere knie zou buigen in de hemel, op aarde en onder de aarde; en iedere tong zou belijden, tot eer van God de Vader, Jezus Christus is de Heer.* Ook hierin kunnen wij drie stappen onderscheiden. De eerste is dat Jezus niet zelf heeft gezorgd voor een geslaagde verkondiging. Hij heeft die aan Zijn Vader overgelaten. *God heeft Hem hoog verheven en Hem de Naam verleend die boven alle namen is.* Jezus heeft niet zichzelf de eer geschonken (Hb 5:5) Verlosser en Heiland van de mensheid te zijn, maar Zijn Vader die Hem uit de doden heeft opgewekt. Er begint dus toch iets van slagen, van "succes", door te breken.

Wat betekent dat voor ons? "Succesvolle pastoraal" lijkt mij een onmogelijke woordcombinatie. Als er toch een zin in ligt, dan alleen maar in zoverre dat dit "succes" niet het onze is, maar het werk van de Vader. Het slagen van onze pastoraal ligt niet binnen onze eigen mogelijkheden. Het is een "succes" aan de overzijde van wat wij als machteloosheid, of zelfs zinloosheid ervaren. Onze middelen, hoe voortreffelijk en doordacht ook, blijven altijd aan déze kant staan, aan de kant van onze menselijke mogelijkheden, en dus theologisch gezien aan de kant van onze altijd totaal ontoereikende inspanning. Zij stuiten altijd op een grens, van de zonde of van de dood. De vruchten ervan zijn nooit aan ons toe te schrijven. Pas wanneer wij tot in onze armoede zijn afgedaald en klein geworden zijn, kan de Vader door Zijn Geest van ons gebruik maken voor de komst van het Koninkrijk Gods, zoals Hij wilt. Hij verheerlijkt Zijn Zoon. Hij kan onze pastoraal voltooien, volgens Zijn onmetelijke Wijsheid. Of onze projecten en strategieën lukken volgens onze maatstaven, is in die zin helemaal niet belangrijk. Daar hoeft ons geluk niet vanaf te hangen. De Vader staat er borg voor.

Als een tweede stap zien wij hoe door de Vader heel de kosmos wordt betrokken in Jezus' verheerlijking. Alle dimensies van de werkelijkheid komen erdoor in beweging. *Onder de aarde, op de aarde en in de hemel*. We kunnen die trits aanvullen met: heel de mensheid, heel de geschiedenis, heel de schepping, elke menselijke persoon wie hij/zij ook is. Onze pastorale is kosmisch georiënteerd, of anders gezegd: zij is katholiek. De horizon van de verkondiging is wezenlijk universeel. Niets en niemand is ervan uitgesloten. Om werkelijk zo alomvattend en absoluut inclusief te zijn, moet die verkondiging de mensen niet vaag, anoniem, in het algemeen aanspreken. Geen algemene theorie. Onze woorden en daden dienen natuurlijk zo goed mogelijk te zijn afgestemd op de omstandigheden en op de man en de vrouw, het kind, dat hier voor mij staat. Maar zij dienen deze concrete personen van vlees en bloed in het hier en nu aan te spreken juist in hun diepste verlangens, in hun diepste nood. Die gaat dieper dan het alledaagse. Die nood ligt onder en in alle particuliere noden. Die betreft heel de mens en die is aan alle mensen gemeenschappelijk. Die nood wordt voelbaar in de grenssituaties van het leven, bij ziekte, werkeloosheid, dood, oorlog, ellende. Een dienaar van het Woord heeft iets te brengen wat veel meer is dan theologie, filosofie, catechese, sociologie, psychologie, of welke wetenschap of kunde ook. Wij brengen Christus. Maar wel de gehele Christus, *Christus de Verlosser van de mens* en van de wereld, Christus die de enige en universele Bron van het heil is.

Maar als wij alleen voor deze wereld op Christus hebben gehoopt, dan zijn wij de beklagenswaardigste van alle mensen (1Kor 15:19). Wij hebben veel meer te brengen dan een tijdelijke Christus, een tijdelijke troost. Onze boodschap is Jezus Christus, de verheerlijkte Christus, die de toekomst is van heel de schepping en van heel de mensheid aan de overzijde van de dood. Pas wanneer wij die laatste horizon, over de grenzen van deze tijd, van deze aarde en haar noden, heen, in het oog houden en in ons verkondigend woord betrekken, *onder de aarde, op de aarde en in de hemel*, komt onze pastorale in de volle breedte en diepte van de hele mensheid en de hele schepping te staan.

Dan heeft zij kans van slagen. Dus toch: slagen! Dat brengt ons naar de derde stap.

Jezus' pastorale weg zoals wij die in Fil 2 lezen, bereikt zijn voltooiing in de verheerlijking en lofprijzing van God, de Vader van Wie heel het werk is uitgegaan. *En iedere tong zou belijden, tot eer van God de Vader, Jezus Christus is de Heer.* Dat is precies ook de fundamentele bede van het Onze Vader: *Uw Naam worde geheiligd.* Jezus was gezalfd om *aan armen de Blijde Boodschap te verkondigen, aan de blinden dat zij zullen zien, aan de gevangenen de vrijlating* (cf. Lc 4:18). Maar wat is die Blijde Boodschap, wat is dat licht, wat is die vrijheid? Reikt de Blijde Boodschap niet heen over elke tijdelijke nood? Gaat het Jezus tenslotte niet om de openbaring van Gods liefdevolle vaderschap voorbij alle grenzen, zelfs die van de dood? Leidt Hij niet alle wegen, leidt Hij niet iedereen in de diepte van zijn/haar hart naar de aanbidding *in Geest en waarheid* van de Vader (Joh 4:23)? Het is Jezus' levensdoel aan de mensheid Zijn Vader als onze Vader te openbaren. *De Naam van Jezus Christus als de Heer tot eer van God de Vader.* Het doel van de heilsgeschiedenis, van de verkondiging, is die erkenning. Dat is het eerste waarvoor Jezus heeft gebeden: *Dit is het eeuwige leven, dat zij U kennen, de enige ware God, en Hem die Gij gezonden hebt, Jezus Christus* (Joh 17:3). De weg van de mensheid, de weg van ieder mensenleven eindigt in het thuiskomen bij de Vader. *De heerlijkheid van God bestaat in het leven van de mens; het leven van de mens bestaat in de aanschouwing van God* (S. Ireneüs). Wij zijn geschapen om in een geleefde ervaring de heerlijkheid van God te leren kennen, de heerlijkheid van de Drie goddelijke Personen. Voor ons bestaat die heerlijkheid in Zijn boven alles te aanbidden liefdevolle en barmhartige Vaderschap waaraan wij ons mogen overgeven. Dat is de vriendschap waartoe God ons uitnodigt.

Onze pastoraal beoogt uiteindelijk geen ander doel dan de verheerlijking van God onze Vader. Naar de mensen toe is zij "kenotisch", maar naar God toe is zij "doxologisch". Elk Eucharistisch Hooggebed loopt uit op de doxologie. Lofprijzing en aanbidding zullen de ziel zijn, allereerst van ons eigen inwendige leven. Wij hebben al even aangeduid welke offers daarvoor nodig zijn. Dat kost je alles. Maar lofprijzing en aanbidding dienen ook het hart te

zijn van onze liturgische bijeenkomsten. Misschien is dat in 2022 niet zo vanzelfsprekend. Staat U mij toe daarbij een paar vragen te stellen: kan ons kerkgebouw weer meer een Huis van God worden, een huis van gebed en aanbidding? Kunnen wij de viering en aanbidding van de Heilige Eucharistie weer meer middelpunt van het christelijk leven laten zijn? Hoe brengen wij de vierende gemeenschap tot echte aanbidding? Is een bijzondere muzikale prestatie van het koor reëel uitdrukking van deze aanbidding? Worden de teksten van lezingen en gebeden door ons zodanig voorgedragen dat zij brengen tot eerbied, tot het ontzagwekkende bewustzijn opnieuw in de zaal van het Laatste Avondmaal te zijn, en het kruisoffer van de Heer in ons midden te hebben? In onze liturgische vieringen komen thema's aan de orde als vrede, sociale rechtvaardigheid en solidariteit, een daadwerkelijke zorg voor de schepping, enz. Allemaal belangrijke dingen, maar tenslotte worden die zorgen ook gedeeld door velen - God zij dank - die niet in Christus geloven. Wat ons tot christenen maakt en wat in wezen onze pastoraal pas echt interessant en uniek maakt, wat onze liturgie tot liturgie maakt, is de aanwezigheid van de levende Heer die ons eucharistisch voorgaat naar de Vader. *De Vader in Geest en waarheid aanbidden*, Gods glorie op de allereerste plaats laten komen, ook in onze zorg voor vrede, rechtvaardigheid, solidariteit enz.: dat is het doel van de pastoraal. Maar dat "succes" kunnen wij onszelf niet geven. Dat kunnen wij slechts voorbereiden en ontvangen.

Het eerste document van het Tweede Vaticaanse Concilie handelt over de Liturgie. Het leven van de Kerk vloeit uit de liturgie en keert daarnaar terug. Bron en hoogtepunt. *De Eucharistie maakt de Kerk en de Kerk maakt de Eucharistie*. De Kerk, wij, alle gelovige christenen, en uiteindelijk alle mensen, worden geboren uit het Hart van Jezus, uit de kosmische Dankzegging, tot de Vader, verzoenend voorgeleefd door Jezus in Zijn overgave op het kruis. Met de sacramentele aanwezigheid van deze universele Dankzegging in de liturgie worden wij naar de wereld gezonden, om de wereld, alle noden van de wereld, ook de meest concrete, daarin op te nemen. Hoe dichter de gestalte van onze pastoraal het voorbeeld van Jezus benadert, zoals Hij daar stond op de avond voor Zijn lijden, overgegeven, met niets anders dan Zichzelf, maar

wel totaal, met liefde *tot het uiterste* (Joh 13:1), weerloos met open handen en armen, des te vruchtbaarder zal zij zijn. Des te gelukkiger zullen wij zijn.

Vatten wij samen. De hymne aan de Filippenzen laat de twee bewegingen zien van onze pastoraal. De ene beweging is “kenotisch”-zelf-ontledigend, de andere is “doxologisch”-God verheerlijkend. Die lijnen komen samen in één enkel woord: “eucharistisch”, dat is: zelfgave tot eer van de Vader. Wij zijn de woordvoerders van Jezus Christus zelf, vernederd en verheven. Hij vraagt om ons leven. Hij verlangt om door ons die de Kerk zijn, Zijn eigen arme kleine Kerk, heel de wereld en heel de schepping te verlossen en thuis te brengen. Om - door onze bemiddeling - alle mensen kinderen van God te laten worden, broers en zussen van Jezus de Heer, in de erkenning en de aanbidding van onze ene hemelse Vader: *Opdat Zijn Naam worde geheiligd.*

Tot slot onze vraag: *Moet pastoraal slagen?* En ons antwoord: ja, maar zoals *de Vader het aan kleinen openbaart.*

fr. Ad Lenglet OSB

Abdij Sint Benedictusberg, Vaals

8 december 2022